

GIÁO DỤC TÍNH CHỦ ĐỘNG, SÁNG TẠO CHO GIỚI TRẺ HIỆN NAY

Hoàng Thị Tường Vi
Trường Đại học Quảng Bình

Tóm tắt. Xã hội hiện đại cùng nhịp sống hối hả đã và đang làm nảy sinh nhiều vấn đề xã hội cần phải giải quyết như ô nhiễm môi trường, bệnh dịch AIDS, mang thai ngoài ý muốn, nghiện rượu và ma túy, bệnh lây nhiễm qua đường tình dục, bạo lực học đường... Điều đó đặt ra những yêu cầu mới đối với công tác giáo dục hiện nay. Do đó, việc chuẩn bị cho thế hệ trẻ những kiến thức, kỹ năng mềm cơ bản để đương đầu và ứng phó là điều có ý nghĩa vô cùng quan trọng. Giáo dục thế hệ trẻ là trách nhiệm của toàn xã hội: gia đình, nhà trường, cộng đồng. Với vai trò chủ đạo của mình, nhà trường cần phối kết hợp cùng các lực lượng giáo dục định hướng giáo dục thế hệ trẻ những giá trị đúng đắn, bản lĩnh cá nhân với những phẩm chất cá nhân tích cực, chủ động, sáng tạo những năng lực xã hội cần thiết... Đó chính là chiếc chìa khoá để thế hệ trẻ mở cánh cửa tương lai.

Nếu như trong chiến tranh, câu hỏi được đặt ra là quý vị đứng về phe nào? Tiềm lực quân sự đến đâu? Những câu hỏi đó chắc chắn sẽ không nhận ngay câu trả lời. Trong thời đại ngày nay với xu thế toàn cầu hoá, tính thời sự của quốc tế khiến tất cả chúng ta phải quan tâm bởi lý do thế giới trở nên phẳng và “sân chơi” ngày càng trở nên công bằng. Ai kết nối được nhiều thì sẽ có sức mạnh. Vậy điều gì tạo nên sự thành công của mỗi cá nhân, của từng tập đoàn kinh tế, của mỗi quốc gia? Phải chăng do sức mạnh và tiềm năng của tri thức? Liệu người trình độ trí tuệ cao có thể thành đạt hay không?

Mặc dù nền kinh tế tri thức sử dụng trí tuệ là nguồn nguyên vật liệu chính trong tất cả các khâu của quá trình sản xuất, tuy nhiên nếu chỉ mỗi tri thức không thôi thì chưa đủ. Tri thức chỉ là điều kiện cần. Trong khi đó, điều kiện đủ chính là phương thức tạo ra và sử dụng tri thức một cách hợp lý. Nghĩa là chúng ta dùng tri thức để tái sản xuất ra tri thức, làm cho tri thức mãi là suối nguồn bất tận trong cuộc chạy đua và cạnh tranh. Bởi mọi tài nguyên thiên nhiên đều có thể cạn kiệt, chỉ mỗi tài nguyên tri thức nếu được phát huy thì sẽ là vô tận, càng khai thác càng phát triển.

C. Mác đã từng khẳng định “Trong tính hiện thực của nó, bản chất con người là sự tổng hoà các mối quan hệ xã hội”. Do đó, con người không thể tách mình ra khỏi tập thể, khỏi cộng đồng để trở thành “một tiểu vũ trụ” riêng biệt mà họ cần phải biến mình thành “một mắt xích” quan trọng trong sự liên kết nên xã hội. Sự thành công của mỗi một cá nhân đòi hỏi phải có 4 trụ cột hoà quyện vào nhau, bổ sung cho nhau tạo nên sức mạnh tổng hợp, đó là: Học để biết (Learning to know), Học để làm (Learning to do), Học để tự khẳng định (Learning to be) và Học để cùng chung sống (Learning to live together).

Đứng trước “tình huống có vấn đề”, mỗi người tuy khác nhau về trình độ nhận thức và phương thức giải quyết nhưng sự quyết định hành động của họ đều mong muốn gặt hái thành quả viên mãn. Như vậy, yêu cầu mỗi cá nhân tự có tư duy (bao gồm các thao tác và phẩm chất tư duy), sự nhạy cảm cần thiết để nắm bắt, nhận ra và giải quyết vấn đề. Điều quan trọng hơn là khả năng tự sắp xếp, lập kế hoạch hành động và thực sự hành động. Thành công phụ thuộc rất lớn vào năng lực hợp tác, kỹ năng giao tiếp và khả năng bộc lộ cảm xúc một cách chuyên nghiệp ở mỗi người. Trước hết mỗi người phải tự biết mình là ai? Hiện đang ở vị trí nào? Tự đặt mình vào vị trí của người khác để bày tỏ quan điểm, sự sẻ chia, sự cảm thông, đồng tình hay phản đối, từ đó khẳng định khả năng riêng của mình trong tất cả các hoạt động liên quan đến tập thể khi giải quyết công việc chung.

Điều đáng sợ nhất ở mỗi người là sự lặng im thái quá dẫn đến cá tính của mình bị mất dần trong tập thể. Những câu hỏi và câu trả lời đại loại như Tôi là ai? Tôi là ta? Ta có phải là tôi? Không! Tôi là tôi! Tôi có thể là ta nhưng nhất định ta không phải là tôi. *Ta là một - là riêng - là thứ nhất* (Xuân Diệu). Cái tôi của mỗi người là thể giới riêng (nhân cách, cá tính riêng) nhưng khi sống trong tập thể cái tôi của mỗi người phải hoà hợp để tìm ra tiếng nói riêng và phải là tiếng nói có trọng lượng. Tôi phải là người tiên phong khởi nguồn cho những ý tưởng sáng tạo, là nhân vật đầy bản lĩnh, dám nghĩ, dám làm, dám chịu trách nhiệm, biết tự điều chỉnh bản thân khi cần thiết... Tất cả đó tạo nên bản sắc, giá trị xã hội ở mỗi người để khi tham gia vào hoạt động chung, vào “Team Work” cá tính mỗi người được hoà nhập chứ không hoà tan. Tố Hữu đã từng viết *“Một ngôi sao, chẳng sáng đêm. Một thân lúa chín, chẳng nên mùa vàng. Một người đâu phải nhân gian. Sống chẳng chỉ đốt lửa tàn mà thôi”* [4] .

Theo C.Mác *“sự phát triển của một cá nhân được tính đến những cá nhân mà nó trực tiếp hay gián tiếp giao lưu”* [1]. Như vậy, tập thể phải biết cách nhìn nhận, đánh giá chính xác về phẩm chất, năng lực của từng cá nhân. Từ đó phải tạo ra môi trường xã hội đầy tôn trọng để họ có điều kiện, cơ hội bộc lộ tài năng, sự cống hiến của mình. Tập thể giải quyết tốt bài toán kinh tế bằng cách đón nhận chất xám của những cá nhân có cá tính. Nghĩa là tập thể “học cách” chấp nhận cả những “cổ tật, thói quen khác biệt với mọi người”. Mặt khác, có cái nhìn “quảng đại, vị tha” biết chờ đợi và tin tưởng vào khả năng tiến bộ của họ chứ không nên trù dập, định kiến, làm tổn thương họ theo kiểu “cánh chim cong sợ cành cây nghiêng” bởi vì tập thể chỉ mạnh khi có những cá nhân xuất sắc. Ngược lại, một tổ chức ổn định thì đời sống cá nhân vững vàng. Điều này nói lên rằng giữa Tôi và Ta có mối quan hệ gắn bó mật thiết: trong tôi có ta, trong ta có tôi và tất nhiên là sự có mặt của cái tôi sẽ góp phần hết sức quan trọng *“Núi cao bởi có đất bồi. Núi che đất thấp núi ngời ở đâu? Muôn dòng sông đổ biển sâu. Biển che sông nhỏ, biển đâu nước còn?”* [1].

Trong Giáo dục học người ta thường đo sự thành công của mỗi cá nhân bởi các chỉ số IQ và EQ (IQ là chỉ số thông minh, EQ là chỉ số cảm xúc). Nếu đem sự thành công của mỗi người biểu diễn bằng 100 phần thì trong đó có 20 phần IQ còn 80 phần EQ. Điều này chứng tỏ rằng IQ có phần “thoái vị” và “nhường ngôi” cho EQ. Như vậy, so với IQ thì EQ tổng quát và sâu sắc hơn nhiều bởi lẽ EQ tổng hoà các năng lực điều

tiết và không chế cảm xúc, thái độ trong các mối quan hệ như gia đình, bạn bè, đồng nghiệp. Tuy nhiên, gần đây các nhà nghiên cứu lại phát hiện ra rằng: EQ chưa phải là “chỉ tiêu lý tưởng” vì trong thực tế, không hiếm người có chỉ số IQ cao hoặc EQ cao, thậm chí cả IQ lẫn EQ đều cao nhưng vẫn không phát huy được tiềm năng. Các nhà nghiên cứu khẳng định: AQ mới là vấn đề quan trọng, nó thực sự là nhân tố có tính chất quyết định. Thực ra, AQ chính là khả năng phát huy trí tuệ trong nghịch cảnh. Làm thế nào để sản phẩm của giáo dục - đào tạo hội tụ đầy đủ những phẩm chất quý báu ấy trong lúc nền kinh tế thị trường đang hằng ngày, hằng giờ len lỏi vào mọi phương diện của đời sống. Góc khuất của nền kinh tế thị trường cũng khiến cho phần đa thanh thiếu niên không thể định hướng giá trị bản thân trong hiện tại để chạy theo lối sống thực dụng. Không ít cá thể ngày càng ít cười vô tư, dễ nổi nóng, thức dậy rất muộn, xem ti vi hoặc chơi game quá nhiều và càng ngày càng trở nên thiếu tế nhị. Thời hiện đại con người chủ yếu học cách kiếm sống mà không chịu học cách sống. Chúng ta có thể bay lên mặt trăng rồi quay về trái đất nhưng chúng ta lại ngại rẽ qua con phố để sang nhà hàng xóm. Con người có thể tạo ra nhân nguyên tử nhưng không phân định rõ chính kiến, quan điểm, lập trường riêng của mình.

Để phát huy chỉ số AQ ở người học thì giáo dục cần phải làm gì?

Thứ nhất: Trong dạy học, tuân thủ nguyên tắc “đảm bảo tính cá biệt”, “tính vừa sức chung và riêng”. Tiến hành dạy học “Lấy người học làm trung tâm”, dạy học tập trung vào người học “Teaching to center learner”. Mọi hoạt động của quá trình dạy học từ khâu xác định mục tiêu đến khâu lựa chọn nội dung, phương pháp đến khâu kiểm tra, đánh giá phải hướng đến người học. Vì người học để dạy cái mà người học cần chứ không phải dạy cái người dạy có. Người dạy là người tìm mọi cách để khai thác tốt nhất tiềm năng của người học, là người tổ chức, điều khiển, định hướng, là vị quan toà thấu tóm vấn đề cần nghiên cứu ...

Thứ hai: Coi người học là chủ thể của quá trình nhận thức, là yếu tố, là hạt nhân - ngọn đèn cần được khơi gợi, thấp sáng chứ không phải là cái bình để hứng lấy tất cả những lời giáo huấn. Người dạy cần hiểu bản chất của trí thông minh (bao gồm trên 9 loại trí thông minh khác nhau) để từ đó sử dụng và hướng dẫn người học khai thác tiềm năng trí tuệ của họ một cách tốt nhất. Do đó, Tôi phải là Tôi. Tôi phải tự chịu trách nhiệm trước gia đình, nhà trường và xã hội về kết quả học tập, rèn luyện của bản thân. Người học là nhân vật chính, là “bếp trưởng” tạo ra mâm cỗ, là người “nghệ sĩ” trong bản giao hưởng... chứ không thể phụ thuộc vào thầy theo lối dạy học thầy đọc - trò chép. Hệ lụy của cách học đó là người học chỉ cố sức để học thuộc nhưng lại chẳng thể dùng cái đã thuộc để sáng tạo. Dưới áp lực của xu thế thời đại buộc giáo dục dù muốn hay không cũng phải tự “lột xác” vận động đi lên, phải chuyên nghiệp hoá trong tất cả các công đoạn của quy trình đào tạo. Ngay bản thân người học - họ đóng vai trò là người tự thiết kế, tự thi công, phải biết tự kiểm tra, tự đánh giá kết quả đầu vào - quá trình và đầu ra của chính mình (dưới sự giúp đỡ của người thầy). Không những thế người học còn là chủ thể của tất cả các hoạt động, cần học cách bảo vệ lập trường, quan điểm, cách tự vệ riêng của mình trong cuộc sống.

Thứ ba: Giáo dục con người có định hướng sống rõ ràng, kiên định với mục tiêu đã lựa chọn và cần phải biết đứng lên từ thất bại. Đó là một phẩm chất vô cùng quý báu của con người. Bởi lẽ *“Vinh quang lớn trong cuộc đời không phải là vĩnh cửu mà kèm theo thất bại. Điều cốt yếu là phải biết đứng lên từ thất bại, biết tìm ra lối thoát từ trong bước đường cùng, rơi vào chỗ chết mà vẫn sống”*, hãy tin rằng *“Trong cuộc đời không có bước đường cùng mà chỉ có những ranh giới, điều cốt yếu là có đủ sức mạnh để vượt qua ranh giới ấy”* [5] và *“Không có con đường cái quan nào trong khoa học cả mà chỉ có người nào không sợ chôn chân mỗi gó, trèo lên những con đường gập ghềnh bé hẹp thì mới hy vọng đạt đến thành công xán lạn mà thôi”* [1]. Thi đại học nhiều lần không đậu, đa số thanh niên có cảm giác bị quan, chán nản và thậm chí thấy mình thật vô dụng. Tuy nhiên, trong số đó vẫn có những hạt nhân toả sáng, biết bứt phá lên khỏi số phận bằng cách đặt cho mình câu khẩu hiệu *“Hãy quyết tâm!”* Cánh cửa vào đời luôn mỉm cười và rộng mở... Một khi các thanh niên đó đã có lòng tin vững vàng và bước đi trên đôi chân của chính mình thì không một trở lực nào có thể ngăn cản nổi bởi lòng tin của các em được dựa trên cơ sở khoa học: Không có việc gì là không thể làm được, chỉ có những việc chưa làm mà thôi. Những sóng gió cuộc đời là không tránh khỏi, vấn đề là bản lĩnh của mình khi đối diện với nó như thế nào? Mình sẽ xoay chuyển tình thế ra sao?

Thứ tư: Giáo dục con người cần phải biết phối kết hợp với cộng đồng, đặt mình trong tập thể để sống. Ngay cả với mỗi quốc gia, liên kết tạo nên “ngôi nhà chung” để giải quyết những vấn đề mang tính quốc tế: chiến tranh, đói nghèo, bệnh tật... Vì thế, AQ không những quan trọng đối với từng cá nhân riêng biệt mà nó có ý nghĩa to lớn đối với mỗi quốc gia, điển hình như Nhật Bản - đất nước đã từng bị hai quả bom nguyên tử của Mỹ thả xuống Hiroshima và Nakazki; gần đây, tuy nạn sóng thần xảy ra đã gây biết bao thiệt hại, nhưng đất nước “hoa anh đào” vẫn sớm đi vào ổn định kinh tế - xã hội. Câu trả lời ở chỗ nhờ bản lĩnh, ý chí, nghị lực và tinh thần dân tộc mà người dân Nhật Bản đã vượt qua tất cả.

Thứ năm: Cần trang bị cho người học những kỹ năng mềm cơ bản (bao gồm các kỹ năng như: kỹ năng giao tiếp; kỹ năng thích ứng; kỹ năng làm việc nhóm; kỹ năng lãnh đạo; kỹ năng học tập suốt đời, học tập và quản lý thông tin; kỹ năng tư duy phản biện và giải quyết vấn đề) cốt làm sao để khi lớn lên đưa trẻ trở thành người tự lập, tự chủ trong mọi tình huống. Đó chính là cái đích mà người lớn chúng ta cần hướng tới bởi *“Ý nghĩa của cuộc sống không phải là ở chỗ nó đem đến cho ta điều gì, mà ở chỗ ta có thái độ đối với nó ra sao; không phải ở chỗ điều gì xảy ra với ta, mà ở chỗ ta phản ứng với những điều đó như thế nào”* [2].

Tính chủ động, sáng tạo là một phẩm chất vô cùng quý giá của người học trong xã hội hiện đại. Thực tế đã chứng minh: dạy học chỉ thành công khi và chỉ khi người học chuyển hóa được những “yêu cầu học tập” của nhà giáo dục thành “nhu cầu học tập” của bản thân, chuyển “quá trình đào tạo” thành “quá trình tự đào tạo”, lúc này việc học mới trở thành niềm hạnh phúc thực sự đối với người học và tính nhân văn trong giáo dục được biểu hiện rõ nét hơn bao giờ hết.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1] Bộ Giáo dục và Đào tạo (2013), *Giáo trình triết học Mác Lê Nin*, Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội.
- [2] Nguyễn Thanh Bình (2011), *Giáo trình chuyên đề giáo dục kỹ năng sống*, Nxb Đại học Sư phạm Hà Nội.
- [3] Phạm Minh Hạc (1996), *Vấn đề con người trong sự nghiệp CNH, HĐH*, Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội.
- [4] Tổ Hữu(2004), *Tiếng ru*, Tiếng Việt lớp 3 (Tái bản lần thứ 10), Nxb Giáo dục.
- [5] Nguyễn Khải (1960), *Mùa lạc*, Sách giáo khoa Ngữ văn lớp 12, Nhà xuất bản Giáo dục

SENSE OF ACTIVENESS AND CREATIVENESS EDUCATION TO THE YOUTH TODAY

Hoang Thi Tuong Vi
Quang Binh University

Abstract. *Modern society and busy lifestyle have increasingly caused serious problems that people haven't encountered or experienced before. Those are unwanted pregnancies, drug and alcohol addiction, sexually transmitted infections, the death of AIDS, violence in school and so on. It consequently makes requirements of education reformation. Therefore, preparation of knowledge or soft skills to deal with life challenges and difficulties for the young is extremely important. It is not the responsibility of any individual but the duty of the the whole society including: family, school, community. Taking the crucial and decisive role, schools should have a good collaboration with other education organizations in order to cultivate the youth to be qualified individuals with true values, positive personalities, and necessary social competences, which is the key to open the future doors for the youth.*